

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi,
Ondokuz Mayıs University Journal of Women's and Family Studies

e-ISSN: 2791-6871, OKAD June 2022, 2 (1): 51-70

19.Yüzyılda Batı'da ve Osmanlı'da Kadının Sosyal ve Ekonomik Hayattaki Yeri

The Place of Women in Social and Economic Life
in the West and the Ottoman Empire in the 19th
Century

Nihal Cihan TEMİZER¹

¹Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul
• nihalcihantemizer@gmail.com • ORCID > 0000-0003-0151-8568

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 14 Mart / November 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 15 Mart / March 2022

Yıl / Year: 2022 | **Cilt – Volume:** 2 | **Sayı – Issue:** 1 | **Sayfa / Pages:** 51-70

Atıf/Cite as: Temizer, N. C. "19.Yüzyılda Batı'da ve Osmanlı'da Kadının Sosyal ve Ekonomik Hayattaki Yeri"
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi 2(1), Haziran 2022: 51-70.

19. YÜZYILDA BATI'DA VE OSMANLI'DA KADININ SOSYAL VE EKONOMİK HAYATTAKİ YERİ

ÖZ:

Kadınlar bugünkü haklarını elde etmek için çok çaba sarf etmişlerdir. Çalışma- da Osmanlı'da ve Batı'da kadınların sosyal ve ekonomik hayatı ayrıntılı şekilde in- celenmiş ve kıyaslanmıştır. Batı'da 19. yüzyıl kadınların eğitim alma, mülkiyet hak- kı gibi haklarına sahip olmak için çok mücadele verdiği ve genel olarak mücadeleyi kazandığı bir yüzyıl olmuştur. İslam hukuku çerçevesinde Osmanlı'da kadınların zaten mülkiyet, eşinden ayrı mallar üzerinde tasarruf, tefiz-i talak gibi hakları vardı. Osmanlı'da Tanzimat döneminde kadınların eğitimi ile ilgili iyileştirmeler olmuştur. Her iki coğrafyada da dinlerin yanlış yorumu sebebi ile kadınlara eğitim hakkı verilmesine karşı olanlar olmuştur. Onlara karşı kadınların iyi bir anne iyi bir eş olma gerekçesi ile bu hak meşru hale getirilmeye çalışılmıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru her iki coğrafyada da yükseköğrenim gören kadınlar tespit edil- miştir. Osmanlı'da öncelikle ebelik ve öğretmenlik yapan kadınlar olmuştur. Ayrıca kadın çavuşlar, gardiyanlar da tespit edilmiştir. Sanayileşme ile beraber kadınlar ve çocuklar da işçi olarak çalışmışlardır. Kadın ve erkek işçilerde ücret eşitsizliği görülmüştür. Kadınlar ve çocuklar erkeklerden daha az ücret almışlardır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Evlilik, İş Hayatı, Kadın.

THE PLACE OF WOMEN IN SOCIAL AND ECONOMIC LIFE IN THE WEST AND THE OTTOMAN EMPIRE IN THE 19TH CENTURY

ABSTRACT

Women have worked hard to achieve their present rights. In the study, the soci- al and economic lives of the women in the Ottoman Empire and in the West were examined and compared in detail. In the West, the 19th century was a century in which women struggled a lot to have their rights such as education and property rights, and generally won the struggle. Within the framework of Islamic law, wo- men in the Ottoman Empire already had rights such as property, disposition on separate properties, and tafiz-i talak. There were improvements in the education of women during the Tanzimat period in the Ottoman Empire. In both geographies, there were those who were against giving women the right to education due to the misinterpretation of religions. Against them, this right was tried to be made legitimate on the grounds that women are a good mother and a good wife. Towards the end of the 19th century, the women who had higher education in both geog- raphies were identified. In the Ottoman Empire, there were women who worked

primarily as midwives and teachers. In addition, female sergeants and guards were also identified. Beginning with industrialization, women and children also worked as workers. Wage inequality has been observed among male and female workers. Women and children were paid less than men.

Keywords: *Business Life, Education, Marriage, Women.*

GİRİŞ

Eski çağlarda kadının durumu erkekten geri konumda olmuştur. Örneğin eski Hind Hukuku'nda kadının kötü bir varlık olarak kabul edilmesinden dolayı hiçbir hakkı olmamıştır. O döneme göre kadın yılandan bile kötü bir varlık konumundadır. Buda ilk zamanlar kadınları Budizm'e almanmıştır. Budizm'de kötü olan kadınlar şeytani özelliklere sahip olarak düşünülmüştür. Budizm'e göre yılan ve kadın şeytana destek olmuşlardır. Hitit ve Sümerlerde de evde ataerkil bir yapı olmasına rağmen kadınlar kötü kabul edilmemiştir. Ancak kadın hakları kısıtlı olmuştur. Eski Yunanlarda ise kadınlara saygı duyulmuştur. Erkekler avcılık yaparken kadınlar ev işlerinin yanında, hayvancılık yapıyor, şifalı bitkiler topluyor ve evi koruyordu. Ancak ilk silahların üretilmesi ile kadınların konumu farklılaşmıştır. Kadınlar savaşmadıkları için daha pasif olmuşlardır. Mezopotamya ve Anadolu'da kadınların eşlerinden ayrılmak istediklerinde işleyen sürece dair çivi yazılı belge tespit edilmişken, Eski Yunan'da sınırlı belge görülmüştür. (Tokyürek, 2016) (Durmuş, 2014)

Eski Mısır'da ise kadının konumu Mezopotamya, Yunan ve Roma medeniyetlerinden daha iyi durumdaydı. Mısırlılar, aileyi kurallara göre düzenleyen, evlilik esaslarını oluşturarak kadınlara kanunla hak veren, dünyadaki ilk medeniyet olmuştur. Kadına boşanma, miras hakkı da tanınmıştır. Mısırlılara göre kadın neslin devamını getirdiği için kutsal görülmüştür. Kadın evlendiği zaman ev işleri ile meşgul olmuştur. Ayrıca Eski Mısır'da hanedan kadınları tahta çıkabilmiştir. Bununla beraber din işlerinde kadınlar da görev almıştır. (Haji Azeez Babila, 2016)

Eski Türk kültürüne baktığımızda ise kadının konumu her zaman iyi düzeyde olmuştur. Türk gelenekleri ve göreneklerinde kadına saygı hâkimdir. Kadınlar erkeklerle beraber ata binmiş, savaşa katılmış, hükümdar savaşta iken eşi vekâleten tahta geçmiştir. Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra ise Türk gelenekleri ve İslam kuralları sentezi doğrultusunda yaşanmıştır. İslam dini temelinde kadın hak ve özgürlüğüne önem vermiştir. Örneğin; kadınların eşlerinden bağımsız mülk edinme hakkı önemlidir. Bu hakkı Batılı kadınlar 19. yüzyılda çetin geçen mücadele neticesinde almışlardır. Yönetici kadınlar, bazı alanlarda çalışan kadınlar ve kırsal alanda toprakta çalışan kadınlar da görülmektedir. Osmanlı'da 19. yüzyılın ikinci

yarısından itibaren modernleşme süreci yaşanmıştır. Osmanlı'da modernleşme döneminde kadınların da sosyal hayatında değişiklik olmuştur. Kadınlar çalışma hayatına daha çok katılmışlardır. (Cihan, 2017) (Koca, 1998) (Konan, 2011)

Batı'da ise Aydınlanma Çağı ile birlikte; Fransız Devrimi, Sanayi İnkılabı, Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi gibi gelişmelerle özgürleşme yaşanmıştır. Özgürleşme hareketleri kadınları olumlu yönde etkilemiştir. Ayrıca kadınların eğitim hakkındaki gelişmeler olmuştur. Örneğin 19. yüzyılda Fransa'da kız çocuklarının modern eğitim alması sağlanmıştır. ABD'de ise 1809'da çıkarılan yasayla kadınların kendi mülkiyetlerini kocalarının izni veya onayı olmadan kontrol edebilme imkânı doğmuştur. 19. yüzyıl kadınların hukuki ve sosyal anlamda eşitlik için mücadele ettikleri yüzyıl olmuştur. Kadınlar; oy hakkı, eğitim hakkı; boşanma hakkı talebi, siyasî ve medenî haklarla sendikalaşma ve eşit ücret talebi gibi hakları almak için mücadele etmişlerdir. (Karaaslan, 2015)

Çalışmada 19. yüzyılda Osmanlı ve Batı toplumunda kadınların sosyal ve ekonomik hayattaki yeri ayrıntılı olarak incelenmiş örneklerle açıklanmış ve kıyaslanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Kadınların sosyal ve ekonomik hayattaki yerini incelemek için; tarih, sosyoloji, ekonomi gibi alanlardan faydalanılmıştır. Detaylı inceleme için Nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu konu ile ilgili makaleler ve arşiv kaynakları ve kitaplar oluşturmaktadır. Makaleler; Google akademikte İngilizce ve Türkçe makaleler olarak incelenmiştir. Ayrıca Osmanlı'daki bahsettiğimiz konulara delil ve örnek olarak Devlet Arşivleri Başkanlığı'nda arşiv belgeleri analiz edilmiştir. Kitaplar için ise kütüphanede araştırma yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Veriler; belgesel kaynak tarama yöntemi ile toplanmıştır. Kaynaklar; Google scholar'dan, Devlet Arşivleri Başkanlığı'ndan ve Kütüphanelerden elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem ile Batı'da ve Osmanlı'da kadınların durumları sosyo-ekonomik açıdan incelenmiştir. Benzer ve

farklı yönleri ortaya konulmuştur. Elektronik ortamda bulunan makaleler, kütüphanede incelenen kitaplar ve Devlet Arşivler Başkanlığı'nda analiz edilen belgeler değerlendirilip eklenmiştir.

1.19. YÜZYIL OSMANLI'DA KADINLARIN SOSYAL VE EKONOMİK HAYATTAKİ YERİ

1.1. Osmanlı'da Kadınların Ekonomik Hayattaki Yeri

Osmanlı Devleti kuruluşunun ilk yıllarında yarı göçebe bir toplumdur. Yarı göçebe toplumda hayat koşulları gereği üretim biçiminde cinsiyet ayrımı minimum seviyededir. Göçlerle gelen Türkmen kabileleri yerleşik hayata uyum sağlamaya çalışmıştır. Kadınlar kendi içlerinde teşkilat kurmuşlardır. Devletin ilk senelerinde Ahi teşkilatının bir kolu olarak, Türkmen kadınların şehirlerde iş hayatının içinde organize olarak yer almalarının neticesinde kurdukları “Bacıyan-ı Rum Teşkilatı” olmuştur. Âşık Paşazâde, 15. yüzyıl Osmanlı tarihçisi olarak Bâciyân- Rûm tabirini ilk defa kullanan kişidir. Bâciyân-ı Rûm derken Anadolu Bacılarını kast etmiştir. Devlet'in ilk zamanlarında şehirdeki kadınlar bu şekilde organize olmuşken, kırsal kesimdeki kadınlar ise köylerde iktisadi faaliyetlerde bulunup üretimde aktif yer almışlardır. (Koca, 1998)

Şehirlerdeki kadınlar ise, müteşebbis, işçi olarak çalışma hayatında yer almışlardır. Örneğin; pamuğu kadınlar dokumuştur. Devletin ilk senelerinde kadınlar zaviyelerde hizmet etmişlerdir. İstanbul'da çamaşırcı, hastabakıcı veya türbedar kadınlar tespit edilmiştir. Kadınlar ürettiklerini istedikleri gibi çarşı ve pazarda satmışlardır. Miras ve mehir ile yeterli nakdi olan kadınlar sermayelerinden borç vererek iktisadi faaliyetlere destek olmuştur. Şehirlerde; sermayenin yatırımlara dönüşmesinde, köyde ise aile emeğinin üretim organizasyonunda kadınların ciddi payı vardır. Şehirlerde kadınlar işlerini vekiller aracılığıyla yürütürken, köylerde kendileri yürütmüştür. Bazı kadınlar, sermayelerini mudaraba^[1] olarak adlandırılan bir sözleşmeyle ticarete yatırmış ve iktisadi faaliyetlerin kârına ortak olmuşlardır. Ayrıca kadınlar vakıfların mütevellisi ve kurucusu olmuşlardır. (Koca, 1998) (Altın, 2020)

Tanzimat döneminde yapılan reformlar neticesinde kadınlar ebe ve öğretmenlik mesleğine teşvik edilmiştir. Sanayileşme ve yeni iş imkânlarının doğması ile beraber kadınların toplumdaki yeri de farklılaşmıştır. 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren Osmanlı sanayisindeki değişimler kadınları da etkisi altına almıştır. Kadınlar ev tezgâhlarında, bazen de büyük şehirlerde yevmiye ile dokumacılık yapmışlardır. Dokuduklarını kendileri satarak ev ekonomisine destek olmuşlardır.

[1] Mudaraba: Kâr paylaşımı esasına dayanan emek-sermaye ortaklığı anlamında İslâm hukuku terimi. Mudarebe: Bir taraftan sermaye, diğer taraftan emek ortaya konulmak üzere akt olunan şirket (Pakalın, 1993) (<https://islamansiklopedisi.org.tr/arama/?q=mudaraba&p=m> 03.03.2022)

Bazı durumlarda da esnaflar dokunan kumaşları satmışlardır. 19. yüzyılın ortalarından sonra dokuma yapan ve el işiyle ilgilenen kadınlar, fabrikalarda işçi olarak istihdam edilmişlerdir. Örneğin; 1850’de Bursa İpek Fabrikası’nın açılmasıyla büyük oranda kadın işçi çalıştırılmıştır. Osmanlı Devleti’nde kişiler ekonomik duruma göre köle olarak istihdam edilmiştir. Cariyeler; evde ve tarlada çalışmışlardır. Farklı alanlarda da zorunlu olarak kadınlar istihdam edilmiştir. Sürgün edilen kadın mahkûmlara eşlik eden “kadın çavuşlar” vardır. İncelenen arşiv belgesinde; 1891’de Niğde sancağında kadın hapisanesinde kadın gardiyan istihdamından ve maaşından bahsedilmiştir. Bir diğer arşiv belgesinde ise Basra’da 1893’de kadın hapisanesinde görevli kadın kolcu maaşından bahsedilmiştir. Ayrıca incelenen arşiv belgesinde Gureba Hastahanesi’nde 1863’de kadınlara özel kadın hizmetçilerin istihdam edildiği tespit edilmiştir. (Karta, 2016) (Dingeç, 2010) (B.O.A., BEO 156-11689) (B.O.A., ŞD, 2169/11-3) (B.O.A., EV.d.18620)

“19. yüzyılda kadınlar hamam işletmecisi, terzi, kahvehane sahibi, berber, bakkal, aşçı, bahçıvan, çilingir, hüseyinci, basmacı, bozacı, bükücü, çizmeci, değirmenci, kemhacı, çalgıcı, duvarcı, keresteci, dülger, dülbendci, koltukçu, kuş kafesçi, ekserci, kuyumcu, et hamalı, fincancı, püskülcü, sandalacı, sebzeçi, tuğlacı, şerbetçi, sütçü, tütüncü olarak, klasik alanlar dışında pek çok çalışma alanında da geçimini kazanmaya çalışıyordu” (Yılmaz, 2019) Ayrıca maden işçisi olarak maden ocaklarında çalışan kadınlar tespit edilmiştir. Diğer yandan kadınların faal olarak yer aldıkları diğer sektör tütün sanayisi olmuştur. Fabrikalar ilk defa açıldığında tekstil sektöründeki gibi tütün sektöründe kadınların istihdamı arttırılmıştır. Ev işçiliğinden sonra kadınların diğer bir kadını istihdam ettiği mesleklerden biri terzilik olmuştur. Ayrıca, bohçacılık kadınların yaygın olarak bulunduğu iş kolu idi. Bohçacıların sattığı ürünler; kozmetik ürünleri, kıyafetle, kumaş vs. olmuştur. İncelenen arşiv belgesinde 1897’de Hereke’de bulunan taş ocakları işletimine ait bir fabrikada çalışan kadın işçilerin erkek işçiler tarafından rahatsız edilmesinden bahsedilmiştir. (Yılmaz, 2019) (B.O.A., BEO, 953-71420)

Osmanlı’da ayrıca çocuklar işçiler de çalıştırılmıştır. Dokuma sektöründeki fabrikaların çoğunda kadınlar ve kız çocukları çalışıyordu. Örneğin 1840 yılında Şam’da 125 bin olan nüfusun 10 bini tekstilde çalışan kadın ve çocuklar olmuştur. Yine 1890 yılında Adana’da fabrikada çalışan 300 kişinin çoğu kadın ve çocuktur. 1907 yılında ise Adana’da iplik eğiren çoğunluğu kadın ve çocuk olduğu düşünülen 550 kişinin 5 kuruş kazandığı, ancak erkek ustabaşlarının ise 15-20 kuruş kazandığı tespit edilmiştir. Erkek emeğine göre kadın ve çocuk emeğine çok daha düşük ücretler verilmiştir (Yılmaz, 2019).

1.2. Osmanlı'da Kadınların Eğitimi

Osmanlı'da kadınların eğitimi konusunda Tanzimat döneminde girişimler olmuştur. Tanzimat'tan önce kadınlar sadece ilkokula gidebilmekteydi. Bunun dışında üst zümreden ailelerin kızları özel eğitim alabilmişlerdir. Tanzimat Dönemi'nde kızlar için ibtidai ve rüşdiyeler dışında meslek eğitimi alabildikleri okullara da izin verilmiştir. Örneğin 1842'de ebelik kursları açılmıştır. Sonrasında ise batılı tarzda eğitim sistemi için 1857'de Maarif-i Umumu Nezareti (Eğitim Bakanlığı) devreye girmiştir. Kadınlar eğitim hakkı isteklerini meşru hale getirmek için, "daha iyi eş" "daha iyi anne" olmayı ileri sürmüşlerdir. Kızlar için kurulan rüştiye 1858'de eğitime başlamıştır. 1869 senesinde ise Mithat Paşa, Tophane-i Amire'nin idaresindeki Yedikule'de fabrikalarda dokuma, nakış gibi sanatların eğitiminin verildiği ilk kız sanayi mektebi faaliyete geçmiştir. 1884'de Dersaadet Nehari kız sanayi mektebi ve 1890'da Üsküdar'da kız sanayi mektebi eğitime başlamıştır. 1869 Maarif Nizamnamesi ile 7-11 yaşındaki kızların sıbyan mektebine gitmesi zorunlu kılınmıştır. Bu zorunluluk 1876 Kanun-i Esasi'de de yer almıştır. Nizamnamede diğer önemli konu Dar'ül Muallimatın açılması olmuştur. Dar'ül Muallimat 1873'de ilk öğrencilerini mezun etmiştir. İkinci Abdülhamid'in kız çocuklarının eğitimine önem vermesi ile özellikle 1885-1895 yıllarında eğitim alan kızların sayısı dört-beş kat yükselmiştir. İncelenen arşiv belgesinde 1892'de İnas-ı İbtidaiye mektepleri için kadın öğretmen yetiştirilmesi istenmiştir. (Şennur, 2018) (Pedro & Tosun, 2019) (Yürüt, 2017) (Tümer, Erdem, 2013) (B.O.A., TSMA.E., 1376/27).

1.3. Osmanlı Devleti'nde Kadınların Sosyal Hayattaki Yeri ve Hakları

Osmanlı Devleti'nde kadınların konumu İslam hukuku çerçevesinde belirlenmiştir. İslamiyet'ten önce kız çocuklarını diri diri toprağa gömmek adet haline getirilmişti. İslamiyet'in kabulü ile bu gelenek yasaklanmıştır. Ayrıca İslamiyet öncesinde Arapların istediği kadar kadınla evlenme hakları vardı. Bu haklar, Eski Hindular, Babilliler, İranlılar ve Yahudilerde de mevcuttu. İslamiyet dört kadınla evlenme izni verse de tek eşle evliliği teşvik etmiştir. Ayrıca insanlar arasındaki ayırım kadın ve erkek olarak değil, salih ameller işleyenler ve işlemeyenler olarak yapılmıştır. İslamiyet'ten önce Araplar'da kadınlar kocalarının malı olarak kabul edilmiştir. İslam kadınlara varislik hakkını, mal ayrılığı ve tasarruf etme hakkını, tevfiz-i talak hakkını vermiştir. (Sarıkoşuncu, 1999)

İslamiyet'in ilk senelerinde kadınlar kendi parasını kazanıp yönetmişlerdir. Kadınlar gerektiğinde savaşa dahi gitmişlerdir. Peygamber'in ilk eşi Hz. Hatice evlenmeden önce de sonra da ticaretle uğraşmış başarılı bir iş kadını idi. Peygamber'in kızı Hz. Zeynep de çalışıp kendi parasını kazanmıştır. Kadınlar öğretmenlik de yapmıştır. Evlilik yaşı daha erkene alınarak, nüfus artışı hızlandırılmak istenmiştir. Ancak savaşlar ve salgınlarla bu artış azalmıştır. (Akman, 2017) (Tabakoğlu, 2012) (Özgiraz & İşçi, 2016)

Osmanlı Devleti'nde İslam hukuku uygulandığından kadınların; tevfiz-i talâk^[2], mülkiyet edinme, mal üzerinde tasarruf etme gibi hakları vardır. İslam'da bazı mezheplerde kızlar veli aracılığıyla evlendirilir. Ancak veli aracılığıyla bile olsa kadınların rızası olmadan evlendirilemez. Örneğin; zorla evlendirilen buluşa eren kızlar nikâhın iptali için mahkemeye başvurmuşlardır. Mehir eğer ödenmemişse kadınlar eşlerini mahkemeye vererek mehirlerini almışlardır. Veya erkek mehri vermeden vefat etti ise mehir miktarı erkeğin malından tahsil edilerek kalanı mirasçılar arasında bölüştürülmüştür. Mehir hakkı kadının geleceğini garanti altına almak için verilmiştir. Mehir nakit, gayrimenkul veya mücevher şeklinde olabilmiştir. Genel olarak varılan kanı çok eşlilik olsa da tek eşlilik daha çoktur. Çok eşliliğe kültürel olarak sıcak bakılmamıştır. Erkekler tek taraflı boşanma hakkına sahip olsalar bile toplumsal tepkiden dolayı bu hakkı çok kullanmamışlardır. 16. yüzyıl başlangıcından 19. yüzyılın ilk yarısına kadar olan süreçte Anadolu'da on şehirde yapılan araştırma sonucunda; tek eşle evlilik oranının %80,43, iki eşle evlilik oranının %8,57, üç eşle evlilik oranının ise %1,02 olduğu ifade edilmiştir. Boşanma esnasında karı kocanın birbirlerinin hakkını gasp etmemeleri telkin edilmiştir. Kadınlar boşanmak istedikleri zaman muhalea^[3] ile eşlerinden ayrılmışlardır. Diğer yandan şiddet gören kadınlar mahkemeye başvurmuşlardır. Kadınlar mallarını kendi istedikleri gibi kullanabilmişlerdir. Kadınların mülkiyet haklarına müdahale olduğunda haklarını mahkemede aramışlardır. (Kütükoğlu, 2018) (Solak & Gülenç, 2021) (Öğük, 2019) (Cin, 1974)

Diğer yandan kadınların tereke kayıtlarına bakılan bir çalışma analiz edildiğinde mal varlıklarının nakit para veya taşınır mallar ve kişisel eşyalardan oluştuğu tespit edilmiştir. Kadınların terekelerinde küçük evler görülmüş, büyük evler, bağ bahçeler fazla görülmemiştir. Bunun sebebi olarak da kadınların servetlerini taşınmazlarını satarak mal varlıklarını daha kolay korumak için nakit para şeklinde tutmak istemeleri gösterilmiştir. Bununla ilgili olarak mal varlıklarına akrabaları tarafında el konulmak istenilen bir dava kaydına rastlanmıştır. (Akyılmaz, 2017)

[2] **Talâkta.** Kocanın boşama yetkisini karısına veya bir başka kişiye devretmesine "tefvizü't-talâk" denir. Bu hakkın kendisine devredildiği kişi "müfevvez/müfevveza" diye nitelenir. Fakihler talâkta tefvizin câiz olduğunda ittifak etmiştir. Hz. Peygamber'den, eşlerine arzu ederlerse kendilerini serbest bırakacağıni söylemesini isteyen âyet bu husustaki deliller arasında yer alır (el-Ahzâb 33/28-29; Buhârî, "Talâk", 5). Nikâh akdinin kuruluşu esnasında tefviz şartı ileri sürülebileceği gibi evlilik devam ederken de koca tefviz tasarrufunda bulunabilir. Tefviz kocanın talâk haklarını ortadan kaldırmaz ve eksiltmez. Kadın tefviz hakkını kullandıktan sonra talâktan rücû edemez. Kadının bu hakkı kullanmasından önce erkeğin verdiği yetkiyi geri alıp alamayacağı ise tartışmalıdır. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tefviz-fikih>

[3] **Muhalea:** Karı-kocanın anlaşmasıyla evliliğe son verilmesi anlamında fıkıh terimi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/arama/?q=muhalea&p=m> 03.03.2022

2.19. YÜZYILDA BATI'DA KADINLARIN SOSYAL VE EKONOMİK HAYATTAKİ YERİ

2.3. Batı'da Kadınların Ekonomik Hayattaki Yeri

Batı'da kentlerde kadınlar daha çok evde iken, kırsal kesimde üretime katkı sağlamış ve daha faal olmuşlardır. Ancak sanayileşme ile beraber kadınların işgücüne katılımı artmıştır. Patronlar işçilere asgari ücret vermiştir. Bu ücret ailelerin geçimi için yeterli olmadığından kadınlar ve çocuklar da çalışmak zorunda kalmışlardır. Kadınlara ve çocuklara erkeklerden daha düşük para vererek kârlarını arttırmaya çalışmışlardır. Kadınlar gebelik doğum gibi sebeplerle aralıklı çalıştıklarından emeklerini daha ucuza arz etmeleri gerektiği düşünülmüştür. Savaş zamanında kadınlar erkeklerin yerine istihdam edilmiştir. Bu durumda rekabet doğmuştur ve rekabetten kapitalistler kazançlı çıkmışlardır. Babalar çocukları adına sözleşme yapmış, ücretlerini kendileri almış ve zaman zaman onları fabrikada çalıştırmışlardır. Yirminci yüzyılda göçmen işçiler arasında bu durum hala mevcuttu. Sanayileşmenin ilk evrelerinde kırsal kesimden işçi toplamada hem kırsal hem de kentsel aileler çok önemli araçlar olarak işlev görmüştür. Erken sanayi sisteminin başarısı, kırsal kesimden yeni sanayileşen merkezlere, genellikle akrabalık ilişkisini takip eden sürekli bir emek akışına bağlıydı. Fabrika sistemiyle etkileşime en “uygun” aile tipi, “izole” bir çekirdek aile değil, daha çok akrabalık bağları güçlü bir ailedi. Akrabalar, bireysel işçilerin hareketliliğini aşırı derecede kısıtlamadan endüstriyel çalışmaya uyumun yumuşatılmasında, sanayi işverenine hizmet etmede ve aynı zamanda kendi üyelerinin çıkarlarını geliştirmede ve onlara koruma sağlamada etkiliydi. (Tayanç & Tayanç, 1981) (Haveren, 1991)

Ücret ekonomisinin yaygınlaşması ve aile şirketlerinde miras ve istihdamın öneminin azalması, insanları daha az bağımlı hale getirdi, gençleri gelirlerini bir araya getirmeye ve dolayısıyla erken evlenmeye itti ve aynı zamanda nüfuzunu azalttı. Sanayileşme ekonomik değişimde önemli bir faktördü. Özellikle bazı Belçika şehirlerindeki ücretler ciddi oranda arttı. Yine, bu şehirlerin çoğunda (Ghent, Liege, Verviers), sanayileşme evlilik düzeninin değişiminden önceydi. Yeni ekonomik koşullar ile bir süre sonra yaşam standardı ile artmıştır. Yaşam standardının yükselmesi, evlilik düzeninin değişmesiyle aynı zaman diliminde meydana geldi. Özellikle 1850-1873 yılları arasında ve 1890'dan sonra ilerleme o kadar büyüktü ki, sanayi, zanaat, ticaret ve tarım sektörleri dâhil hemen hemen tüm gruplar bundan yararlanmıştı. (Van de Putte, 2009)

İngiliz ve Kuzey Amerikalı kadınlar pazarların başlangıcından beri önemli bir konumda bulunmuşlardır. Kadınların üretici emeği Boston, New York, Philadelphia gibi kentlerde mal tedariki sürecinde önemli yer almıştır. Ayrıca kadınların emeği ev içi endüstride de önemli idi. Örneğin 18. yüzyılda İngiltere'de evlerde kadınlar yün eğirmiş, evde dokuma giysiler ve çocuk bezleri yapmışlardır. İngilte-

re'de Sanayi Devrimi'nden sonra, kolonilerden ve sömürge ülkelerden gelen hammaddelerin işletimi için fabrikalar açılmıştır. Bu fabrikalarda çok sayıda kadın ve çocuk uzun saatlerce düşük ücretle istihdam edilmişlerdir. Britanya'da Colyton'da kadınlar için ücretli ana istihdam, yerel dantel üretimi iken, Matlock'ta kadınlar en yoğun olarak dış ticaret dışında istihdam edilmiştir. Spitalfields'de ipek dokumalarının ve giyim eşyalarının yerli üretimi, 1851'de piyasa ekonomisinde kadınların istihdamına neden oldu; ancak 30 yıl sonra tekstil üretimi neredeyse tamamen ortadan kalktı ve yıkama, temizleme ve çamaşır yıkama işleri çok daha önemli hale geldi. Hizmet sektörü, 19. yüzyılda kadınlar için her zaman en büyük meslek olarak kabul edilmiştir. El yazması nüfus sayımında genel hizmetçi, kâhya, hemşire vb. olarak tanımlanan kadınların çoğu, yaşadıkları hane reisinin akrabaları idi. Örneğin; 1871'de Rochdale'de hizmetçilik yapan insanların çoğu, aynı yıl Rutlandshire'dakilerin yüzde 25'i gibi, hane reisinin veya kiracının akrabalarıydı. Kadınların çoğu, aile ekonomisi içinde çalışıyordu. Öte yandan, birçok uzaktan akraba olan kadın, ev sahipleri tarafından ücretli hizmetçilerle hemen hemen aynı şekilde muamele görmüş olabilmektedir. 1861'de genel nüfusun yüzde altısını hizmetçiler, 1871'de ise genel nüfusun yüzde 11'ini kâhyalar temsil ediyordu. Çiftliklerdeki hizmetliler söz konusu olduğunda, kâtiplere verilen talimatlarda, yalnızca erkeklerin çiftlik hizmetlisi olarak sayılması gerektiği belirtilmiştir. (Koç, 2019) (Higgs & Wilkinson, 2016)

Amerikalı kadınlar kıtaya ilk yerleştikleri zaman Avrupalı kadınlara göre daha zorlu şartlarda yaşamışlardır. Amerikalı kadınlar; ev işleri ve çocuk bakımının yanında arazi ekip biçmiş çiftçilik yapmışlardır. Çiftçilik sanayideki işlere göre daha çok emek gerektirmiş ancak daha az kazanç getirmiştir. Bu sebeple çiftlikteki işlere kıyasla daha çok para getiriyor gerekçesiyle birçok aile kızlarını sanayide çalışmalarını için şehre göndermişlerdir. Amerika'da sanayileşmeyle beraber kadınlara farklı meslek gruplarında çalışabilmeleri için fırsat tanınmıştır. 1830'larda kadınlar; çamaşırcılık, terziilik, aşçılık, iğnecilik gibi iş kollarında çalışmışlardır. Amerikan kültüründe orta sınıfa mensup eşlerin ve kızların ev dışında çalışmadıkları tespit edilmiştir. Asıl rolleri annelik ve aileyi korumak olmuştur. Onlar ailelerinin sorumluluğunu temsil etmişlerdir. Kadınların bir diğer görevi oğullarına uygun iş, kızlarına da uygun eşler bulmaya yardımcı olabilecek çevre edinmektir. 19. yüzyılın ilk yarısında işçi sınıfı doğmuştur. Bu sınıfa kadınlar ve çocuklar da dahil edilmiştir. Bunun yanında 1840'larda New York'a gelen göçler ile artan iş talebi karşılanmıştır. (Koç, 2019) (Dizerega & Dizerega, Wall, 1999)

Almanya'da ise kırsal kesimde ve bir dereceye kadar kentsel zanaat ticaretinde ortak bir aile biçimi "geniş hane ailesi" görülür. Kadınlar aileyi bir arada tutan önemli bir konumda olsalar da erkeklerle eşit görülmeyip hane reisi olarak kabul edilen kocaya tabi kılınmıştır. Sanayileşme süreci, 19. yüzyılın ikinci yarısına doğru, birçok bölgede geleneksel yapıları yok eden uzun bir dönüşüm olarak başlamıştır. Genellikle şehirlerde büyük ölçekli sanayiler kurulmuştur. Bu durum

kırsal kesimden yaygın bir emek göçüne yol açmıştır. Kent burjuvazisi, değerlerini ve normlarını tüm topluma model olarak dayatmakta giderek daha başarılı olmuştur. Bunlar, tarım toplumunda bulunan baskın aile biçiminden büyük ölçüde farklı olan ve sonunda hem toplumda normatif model hem de genellikle pratikte yaşanan aile biçimi haline gelen burjuva aile idealini içermiştir. Erkek ve kadın rolleri anlayışında meydana gelen değişim ve cinsiyete özgü katı bir işbölümü ile mesleki ve hane halkı alanları ayrılmıştır. Kocanın rolü belirli bir meslekte kariyer yapmak olmuş, kadın ise ev kadını ve anne olarak tamamlayıcı görevi üstlenmiştir. Alman aile sosyolojisi araştırmasının kanıtladığı gibi, ev hanımı evliliği neredeyse tüm sosyal sınıflar için yaygın aile ideali haline geldi. Bu aile biçimi kanunla bile düzenlenmiştir: 1896 tarihli Medeni Kanun'un 1356. bölümü, haneyi yönetmeyi kadınların hakkı ve görevi olarak tanımlamıştır. Ancak bu aile modelinin birçok kadına çekici geldiği de gözden kaçırılmamalıdır. Bunun nedeni, kadınlar için eğitim fırsatlarının olmaması ve kadın işçileri işgücünden dışlamayı amaçlayan şirket stratejileri olabilir. Kadınların en vasıflı işlere erişimi engellendi ve düşük vasıflı, fiziksel olarak yorucu ve kötü işlerle yetinmek zorunda kaldılar.

Finlandiya ise, 19. yüzyılın sonunda nüfusun yüzde doksanı tarımda istihdam edildiği bir tarım toplumu olarak kalmıştır. Yüzyılın başındaki on yıllar boyunca burjuva sivil topluma geçiş bu nedenle esas olarak eski tarım toplumunun sosyal düzeninin temeli idi. Yeni sosyal anayasa, eski düzenin kültürel kalıplarını koruyan bir cinsiyet sözleşmesine dayanıyordu. Kadınlar refah devletinin siyasi gelişiminde ve toplumsal cinsiyet sözleşmesinin yenilenmesinde önemli bir kamusal rol oynamışlardır. Kadınların kamusal yaşamda 'sosyal anneliği' temsil ettiği genel olarak kabul edilmiştir. (Pfabau Effinger, 1993)

2.2. Batı'da Kadınların Eğitimi

Avrupa'da okuma ve yazma yeteneği neredeyse yalnızca soylular, din adamları, memurlar ve azınlığın şehirlileriyle sınırlı bulunmuştur. Dört yüzyıl sonra kitlesel okuryazarlık, Avrupa'nın çoğunda norm haline gelmiştir. Doğu ve güney Avrupa'daki okuryazarlık seviyeleri, ortalama olarak kuzey ve batı bölgelerine göre çok daha düşük olmuştur. İtalya'daki Vigevano köyünde 1806 ve 1814 yılları arasında okuma yazma bilmeyen yetişkin erkeklerin oranı %64 ve kadınların oranı %83 olmuştur. (Houston, 1983)

Batı'da 19. yüzyıla kadar kızların eğitim hakkı ancak üst kesimlerde verilmiştir. Bu sebeple kadınlar 19.yüzyılın ikinci yarısına kadar eğitim hakkı almak için çaba göstermişler ve haklarını kısmen de olsa almışlardır. Batı'da genç kızlar için zorunlu olan ilkökul eğitimi bazı ülkelerde rahibe okulları olmuşlardır. Kadınlar için eğitim hakkını meşru hale getirmek için ev işlerinde Hristiyan öğretmenlerini öğretmek sunularak ilkökul devlet tarafından zorunlu hale getirilmiştir. Batı'da kızların eğitimi 19.yüzyılda devlet okulları ile düzenli olmuştur. Tüm gelişmelere rağmen

kız okulları yine de erkeklerin gerisinde bulunmuştur. Asıl gelişmeler 1850 sonrasında olmuştur. Fransa'da 1867'de kırk şehir ve kasabada kızlar ortaokula gidebilmiştir. Fransa'da 1890'da ise kırk bin kadın ilkokul öğretmeni olmuştur. Batı'da kadınlar nadir de olsa yükseköğrenim görmüşlerdir. 1890'da ise ilk kadın avukat görev almıştır. 1883'de ise ilk kadın doktorlar hastanede işe başlamışlardır İngiltere kadınlara yükseköğrenim hakkı veren ilk Avrupa ülkesidir. Almanya ise 1900 ile 1909 yılları arasında, kadınları yükseköğrenime erkeklerle aynı koşullarda almışlardır. (Koç, 2019) (Karaaslan, 2015)

2.3. Batı'da Kadınların Sosyal Hayattaki Yeri ve Hakları

Batı'da kadınlar 19. yüzyıla kadar kocalarının veya babalarının mülkü olmuşlardır, evlendikleri zaman ise eşlerinin izni ile anlaşma yapabilmiş ve davada taraf olabilmişlerdir. Eşyalar üzerindeki tasarruf hakkı erkeklerin olmuştur. Kadınlar erkekler ile hukuki açıdan eşit görülmemiştir. Evlilik içindeki mallar da genel olarak kocanın kabul edilmiştir. ABD'de evli kadınların mülkiyet hakları 1809'da verilmiştir. İskandinav ülkeleri ise 19.yüzyılın ortalarında kadınların eşit miras hakkı alma hakkını vermiştir. İngiltere ise kadınlara mülk edinme ve işletme hakkını 1882'de vermiştir. Ayrıca boşanma yasaktı fakat ayrılık belgesi alma hakkı bulunmuştur. Ayrılma sürecinde kocalar kadınların mülklerine el koyabilmiş ve çocukların da sahibi kabul edilmiştir. Tüm bu haksızlara kadınlar artık dayanamayarak tepki göstermişlerdir. 1854 'de Barbara Leigh Smith evli kadınların durumunu eleştiren bir makale yazmış ve bu makalenin altına 3000 imza atılarak 1856'da dilekçe ile parlamentoya gönderilmiştir. Tüm bu tepkiler neticesinde 1857'de Boşanma kanunu çıkmıştır. 1870 ve 1882'de ise evli kadınların mal edinme yasaları çıkmıştır. 1867'de John Stuart Mill kadınlara oy kullanım hakkı verilmesi için öneride bulunmuş fakat önerisi kabul edilmemiştir. Mill, kadınlara erkeklerle eşit eğitim imkânı ve diğer tüm hakların da verilmesini savunmuştur. Kadınlar oy hakkı için sokak gösterileri yapmışlardır. Ancak İngiltere'de kadınların oy kullanım hakkı 1928'de verilmiştir. (Akyılmaz, 2017) (Karaaslan, 2015)

19.yüzyılda sanayileşme neticesinde kadınların evlenme yaşı ve evli olmayanların sayısı artmıştır. 1900 senesi civarında, John Hajnal; Belçika, İngiltere, Danimarka, Finlandiya, Hollanda, Norveç, İsveç ve İsviçre'de 25-29 yaş aralığındaki kadınların yüzde kırkı ile ellisinin bekâr olduğunu tespit etmiştir. ABD'de Kuzey Carolina Üniversitesi'nden Uhlenberg ise 1890-1894 senelerinde doğan ve 50 yaşına kadar yaşayan 1000 beyaz kadından 100'ünün evlenmediğini, 225'in çocuk sahibi olmadığını söylemiştir. Kadınlar ekonomik yaşamda olmasalar bile çiftler daha az çocuk sahibi olmayı istemişlerdir. (Blake, 1974)

3. BATI'DA VE OSMANLI'DA KADINLARIN SOSYAL VE EKONOMİK HAYATTAKİ YERİ'NİN KIYASI

Müslüman Osmanlı kadını 19. yüzyılda Batı kadını ile kıyaslandığında daha geniş haklara sahip olmuştur. İslam zaten kadınlara mal ayrımı, mülkiyet hakkı, miras hakkı, tevfiz-i talak hakkı gibi haklar vermiştir. Her iki bölgede de kadınların eğitimi dinin etkisi ile daha iyi bir eş ve anne olma sebebi ile meşru hale getirilmeye çalışılmıştır. 19.yüzyılda Avrupa'da erkek evin efendisi olarak tanımlanır ve kadın evlendiğinde erkeğin egemenliği altına girmiş olurdu. 19.yüzyılda kadın konusunda çalışma yapan Joan Perkin, İngiltere'de evli kadınları altın kafeste olarak tanımlamıştır.

Seyyahlara göre ayrıca Osmanlı kadını evlilik, tevfiz-i talak, mülkiyet sahibi olma ve çocuğun velayeti konusunda Batı'daki kadınlara göre daha çok hakka sahip konumda olmuştur. İslami öğretiler neticesinde Osmanlı kadını evlenmeden önce sahip olduğu mallar kocasına geçmez kendi idaresi altında kalır ve kocası kadının rızası olmadan malını tasarruf edemez. Batıda ise uzun süre evli kadınların tüm hakkı eşlerine geçmiştir. Örneğin İngiltere'de 1870-1882'de "Evli Kadınların Mal Edinme Yasası" " çıkmadan evvel kadın evlendikten sonra tüm malları ailesinden miras da dâhil kocasının üzerine geçmiş olmaktadır. Kadının bu mallarda tasarruf hakkı olmamıştır. Bu duruma önlem için İngiltere'de birçok aristokrat baba kızları evlenirken eşlerinden ayrı paraları olması için başkalarının adı ile "trust" hesaplar açmış ve kızlarını maddi anlamda güvence altına almak istemişlerdir. Kadınlar kocalarının rızası olmadan maddi veya başka konularda imza atamazdı. Örneğin İngiltere'de 1884'e kadar kadının adı "köle" veya "mal" anlamına gelen "chattel" olmuştur. İsviçre'de ise evli kadınlara mallarının yönetim hakkı 1884'de verilmiştir. Fransada ise 19.yüzyılın sonuna kadar evli kadınlar kocaları ile eşit düzeyde mal tasarrufu hakkına sahip olamamıştır. (Akman, 2017)

SONUÇ

Eski toplumların bazılarında kadınlar kötü kabul edilirken bazılarında ise kadınlara saygı duyulmuştur. Örneğin Hint toplumunda kadın kötü iken, Hitit ve Sümer'de kadınlar kötü kabul edilmemiştir. Eski Yunanlarda ise kadınlara saygı duyulmuştur. İslam öncesi Türk toplumlarında da kadınlara büyük saygı vardır. Kadınlar yeri geldiğinde vekâleten hükümdarın yerinde bulunmuştur. Eski Mısır toplumunda da kadınların yeri iyi konumdadır. Kadınlara miras, boşanma gibi haklar verilmiştir. Batı'da ise Aydınlanma çağı ile beraber özgürleşme ortamı başlamıştır. Bu ortamdan kadınlar da olumlu olarak etkilenmişlerdir. Kadınların eğitimine daha çok önem verilmiştir.

Batı'da kadınlar en temel hakları olan eğitim, mülkiyet, boşanma gibi haklar için bile ciddi anlamda mücadele etmişlerdir. Ve mücadele neticesinde bu hakları

ancak 19.yüzyılda almışlardır. 19.yüzyıla kadar erkekler kadının efendisi olmuş, kadın evlendiği zaman babasından kalan mallar erkeğe geçmiş ve erkek istediği gibi bu malları tasarruf etmiştir. Bazı öngörülü babalar ise başkasının adına “trust” hesaplar açarak kızlarını güvence altına almak istemişlerdir. Batı’da 19. yüzyıla kadar kızların eğitim hakkı ancak aristokrat sınıf için geçerlidir. Bu sebeple kadınlar 19.yüzyılın ikinci yarısına kadar eğitim hakkı almak için çaba göstermişler ve haklarını kısmen de olsa almışlardır. Batı’da genç kızlar için zorunlu olan ilkökul eğitimi bazı ülkelerde rahibe okulları olmuşlardır. Kadınlar için eğitim hakkını meşru hale getirmek için ev işlerinde Hristiyan öğretilerini öğretmek fikri ileri sürülerek ilkökul devlet tarafından zorunlu hale getirilmiştir. Batı’da kızların eğitimi 19.yüzyılda devlet okulları ile düzenli olmuştur. Tüm gelişmelere rağmen kız okulları yine de erkeklerin gerisinde kalmıştır. Asıl gelişmeler 1850 sonrasında olmuştur. Sonrasında kadınların eğitim oranı artmış, hatta yükseköğrenime giden kadınlar bile olmuştur.

Osmanlı’da ise İslam hukuku çerçevesinde kadınların; mülkiyet hakkı, tasarruf hakkı, tevfiz-i talak gibi hakları vardı. İslam’ın ilk zamanlarından itibaren kadınlar ticaret yapmış, başka iş kollarında da çalışarak kendi paralarını kazanmış yeri geldiğinde savaflara dahi gitmiştir. Osmanlı’da bazı geleneksel düşüncelerle kadınların zaman zaman arka plana itildiğini görmekteyiz. Ancak Tanzimat döneminden itibaren kadınların eğitimi ile ilgili reformlar yapılmış ve kadınların işgücüne katılımı teşvik edilmiştir. Tanzimat’tan önce kadınlar sadece ilkökula gidebilmekteydi. Bunun dışında üst zümreden ailelerin kızları özel eğitim alabilmişlerdir. Tanzimat Dönemi’nde kızlar için ibtidai ve rüşdiyeler dışında meslek eğitimi alabildikleri okullara da izin verilmiştir Öncelikle kadınlar; ebelik, öğretmenlik mesleklerine yönlendirilmiştir. Kadınların; kadın çavuşlar ve gardiyanlar gibi kadınların mecburi olarak istihdam edildikleri meslekler de tespit edilmiştir. Batı’da da 19. Yüzyılda kadınların eğitim oranı artmıştır. Hatta yükseköğrenim alan kadınlar da olmuştur.

Her iki coğrafyada da kadınların eğitimi iyi bir anne iyi bir eş olma sebebi ile meşru hale getirilmeye çalışılmıştır. Batı’da ve Osmanlı’da kırsal kesimde olan kadınlar kentlere göre daha faal olarak üretimde uzun yıllar aktif olarak çalışmışlardır. Kentlerde ise her iki bölgede de kadınlar daha pasif kalarak ev içinde “kadın” rolünde kalmışlardır. Ancak sanayileşmenin de etkisi ile kadınların işgücüne katılmasının artması ile güçleri de doğru orantılı olarak artmıştır. Kapitalist, işgücüne asgari ücret vermiştir. Bu ücret ailelerin geçimi için yeterli olmadığından kadınlar ve çocuklar da çalışmak zorunda kalmışlardır. Kadınlara ve çocuklara erkeklerden daha düşük ücret verilmiştir. İşverenler bu şekilde karlarını artırmayı hedeflemişlerdir. Kadınlar gebelik doğum vs. aralıklı çalıştıklarından emeklerini daha ucuza arz etmeleri gerekmektedir, şeklinde görüşler vardır.

Savaş zamanında kadınlar erkeklerin yerine istihdam edilmiştir. Bu durumda rekabet doğmuştur ve rekabetten kapitalistler kazançlı çıkmışlardır.

KAYNAKLAR

Arşiv Kaynakları-Devlet Arşivleri Başkanlığı

B.O.A., BEO 156-11689. 1310-1893

B.O.A., BEO, 953-71420. 1314-1897

B.O.A., EV.d.18620. 1280-1864

B.O.A., ŞD, 2169/11-3. 1313-1896

B.O.A., TSMA.E., 1376/27. 1310-1892

Kıtaplar ve Makaleler

Akman, B. F. (2017). *Batılı Kadın Seyyahların Gözüyle Osmanlı Kadını*. İstanbul: Kopernik Yayınevi.

Akyılmaz, S. (2017). Osmanlı Devleti'nde Kadınların Mülkiyet Hakları ve Karşılaştıkları Sorunlar. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 325-364.

Altın, K. (2020). Bacıyan-ı Rumdan Günümüze Ulaşan Kadın Uygulamaları. *VI.Ahilik Sempozyumu*, (s. 303-310). Kırşehir.

Blake, J. (1974). The Changing Status of Women in Developed Countries. *Scientific American* 213(3), 136-147.

Cihan, E. Z. (2017). *Türk Kültür ve Modernleşmesinde Kadın ve Eğitimi*. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cin, H. (1974). *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Dingeç, E. (2010). Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. *History Studies* 2/1, 8-30.

Dizerega, & Dizerega, Wall, D. (1999). Examining Gender, Class and Ethnicity in Nineteenth-Century New York City. *Historical Archaeology* 33/1, 102-117.

Durmuş, A. (2014). *Eski Doğu ve Eski Batı Toplumlarında Karşılaştırmalı Kadın Profili (Mezopotamya, Anadolu ve Yunanistan Toplumları)*. Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Haji Azeez Babila, M. (2016). Eski Mısır'da Kadın. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (13/1), 132-144.

Haveren, T. K. (1991). The History of The Family and The Complexity of Social Change. *The American Historical Review* 96/1, 95-124.

Higgs, E., & Wilkinson, A. (2016). Women, Occupations and Work in the Victorian Censuses Revisited. *History Workshop Journal Oxford University Press*, 17-38.

Houston, R. (1983). Literacy and Society in the West, 1500-1850. *Social History* 8 (3), 269-290.

Karaaslan, Ü. (2015). *19. yüzyılda Batı'da Kadın Hakları Hareketinin Tarihsel Gelişimi*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karta, N. (2016). The Role of Women on The Ottoman Economics. *Pressacademia Procedia* 2/1, 105-117.

Koca, Y. K. (1998). *Osmanlı'da Kadın ve İktisat*. İstanbul: Beyan Yayınları.

Koç, Ç. (2019). *Modernleşme Sürecinde Batı'da Osmanlı'da Feminizm ve Kadın Dergileri (1869-1927)*. Ankara.

Konan, B. (2011). Türk Kadınının Siyasal Hakları Kazanma Süreci. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 60/1, 157-174.

Kütükoğlu, M. (2018). *Osmanlı'nın Sosyo-Kültürel ve İktisadi Yapısı*. Ankara: TTK Yayınları.

Öğük, E. (2019). *Kadın ve Aile Üzerine Araştırmalar*. Ankara: Ankara İlahiyat.

Özkiraz, A., & İşçi, Baş, G. (2016). Osmanlı'da Günümüze Türk Toplumunda Aile Yapısı ve Boşanma. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 18(30), 87-95.

Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Pedro, E., & Tosun, N. (2019). Modernleşme Sürecinde Türkiye-Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Kadar Ekonomik Hayatta Kadın. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi* 3/2, 63-79.

Pfabau Effinger, B. (1993). Modernisation Culture and Part- Time Employment: The Example of Finland and West Germany. *Work Employment and Society* 7(3), 383-410.

Sarıkoymuncu, A. (1999). Türklerde Kadın Hareketleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Bilgi* 8, 113-125.

Solak, I., & Gülenç, A. (2021). Osmanlı Devleti'nde Müslüman Halkın Aile Yapısı Üzerine Bir İnceleme Tanzimat Dönemi Diyarbakir Örneği. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 2021, 14., 345-364.

Şennur, Ş. (2018). Osmanlı Modernleşmesinde Kadın. *Turkish Studies* 13(26), 1072-1090.

Tabakoğlu, A. (2012). *Türkiye İktisat Tarihi*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Tayanç, F., & Tayanç, T. (1981). *Dünya'da ve Türkiye'de Tarih Boyunca Kadın*. Ankara: Tan Yayınevi.

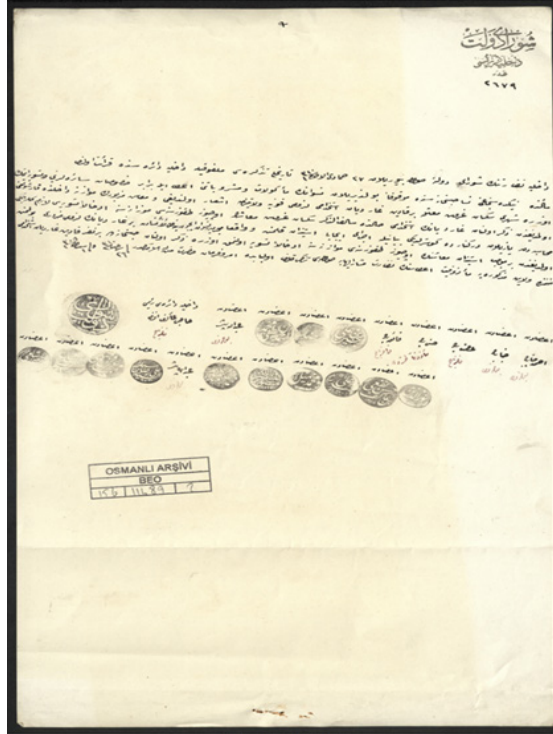
- Tokyürek, H. (2016). Eski Uygur Budist Metinlerinde Şeytan, Yılan, Kadın İlişkisi. *Türkiyat Mecmuası* (26.1), 301-310.
- Tümer, Erdem, Y. (2013). *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Kızların Eğitimi*. Ankara: TTK.
- Van de Putte, B. (2009). The Rise of Age Homogamy in 19 th century Western Europe. *Journal of Marriage and Family* 71.5, 1234-1253.
- Yılmaz, S. (2019). *Birinci Dünya Savaşı Dönemi'nde Kadınların Ücretli Çalışma Hayatına Katılımı: Osmanlı İmparatorluğu ile Avrupa Ülkelerinin Karşılaştırılması*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yürüt, B. (2017). Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadın Hareketi ve Hukuki Taleperi . *TBB*, 365-396.

İnternet Kaynakları

<https://islamansiklopedisi.org.tr> 03.03.2022

EKLER

Ek.1. Niğde Hapishanesi'nde Bir Nefer Kadın Gardiyan İstihdamı

BEO.000156.011689.002

B.O.A. , BEO. 156-11689

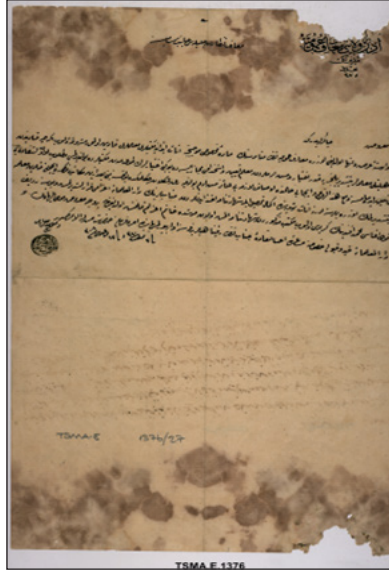

Ek.2. Yenibağçe'de Kain Gureba Hastahanesi'nde Mevcud Bulunan Muhacirin Nisalarına Mahsus Hizmetçilerin Maaşları

The image shows a handwritten document with two columns of text. The left column contains names and the right column contains numerical values, likely representing salaries. The document is written in Ottoman Turkish and includes the title 'Kain Gureba Hastahanesi' and 'Muhacirin Nisalarına Mahsus Hizmetçilerin Maaşları'. The document is numbered 'EV. d. 18620' at the bottom.

B.O.A., EV.d.18620

Ek.3. İnas-I İbtidaiye Mektepleri İçin Kadın Öğretmen Yetiştirilmesi

B.O.A. TSMA.E, 1376/27

THE PLACE OF WOMEN IN SOCIAL AND ECONOMIC LIFE IN THE WEST AND THE OTTOMAN EMPIRE IN THE 19TH CENTURY

EXTENDED ABSTRACT

In the study, the social and economic lives of the women in the Ottoman Empire and in the West were examined and compared in detail.

In some ancient societies, women were regarded bad, while in others, women were respected. For example, while women were bad in Indian society, women were not considered bad in Hittite and Sumer. In the ancient Greeks, women were respected. In the first Turkish societies, there was a great respect for women. When necessary, women were found in the place of the ruler by proxy. The place of women in ancient Egyptian society was also in a good position. Women were given rights such as inheritance and divorce. In the West, with the Age of Enlightenment, the environment of liberation began. Women were also positively affected by this environment. More emphasis was placed on the education of women.

The Ottoman Empire was established in the transition period of the Turks from the nomadic life to the settled life. While adapting to settled life, there were changes in the situation of women. In settled life, while the women in the countryside cultivated the land, the women in the cities took part in working life as entrepreneurs, civil servants or workers. Some women were directed to the midwifery and teaching. Ottoman women affected by industrialization were employed as workers in factories.

Women worked as servants at home and as guards, sergeants and guardians in prisons. There were attempts to improve the education of women in the Ottoman Empire in the Tanzimat Period. Before the Tanzimat, women could only attend primary school. Besides this, the daughters of the upper class families were able to receive special education. During the Tanzimat Era, schools where they could get vocational training were also allowed, apart from primary and secondary schools for girls.

The position of women in the Ottoman Empire was determined within the framework of Islamic law. Before Islam, it was customary to bury girls alive. With the adoption of Islam, this tradition was banned. In addition, before Islam, Arabs had the right to marry as many women as they wanted. These rights also existed among the Ancient Hindus, Babylonians, Persians, and Jews. Although Islam allows a man to marry four women, it encourages monogamous marriage. In addition, the distinction between people is not made as men and women, but as those who do righteous deeds and those who do not. Before Islam, women were considered the property of their husbands in Arabs. Islam has given women the right to inherit, the right to separate and dispose of property, and the right to divorce.

In the West, while women were mostly at home in cities, they contributed to production in rural areas and became more active. However, with industrialization, women's participation in the workforce has increased. The capitalist has given the workforce a minimum wage. Since this wage was not sufficient for the living of the families, women and children had to work as well. Women and children were paid lower wages than men. There are views that they should supply the workforce more cheaply because women work intermittently. In wartime, women were employed instead of men. In this case, competition arose and the capitalists gained from the competition.

Until the 19th century in the West, the right to education for girls was given only in the upper classes. For this reason, women struggled for getting the right to education until the second half of the 19th century and they got their rights, albeit partially. Primary education, which is compulsory for young girls in the West, became nun schools in some countries. Primary school was made compulsory by the states, offering to teach Christian teachings in housework to legitimize the right to education for women. Girls' education in the West became regular with public schools in the 19th century. Despite all the improvements, girls' schools still lag behind boys. The main developments took place after 1850. Afterwards, the education rate of women increased, and there were even women who attended higher education.

In the West, women were the property of their husbands or fathers until the 19th century, and when they got married, they were able to make an agreement and become a party in the case with the permission of their husbands. The right to dispose of the goods belonged to the men. Women were not seen as legally equal with men. The goods within the marriage were also generally accepted by the husband. The property rights of married women in the USA were granted in 1809. In the middle of the 19th century, Scandinavian countries gave women the right to receive equal inheritance rights. Britain gave women the right to own and operate property in 1882. In addition, divorce was forbidden, but the right to obtain a separation certificate was found. During the separation process, the husbands were able to confiscate the property of the women and the children were accepted as the owner. As a result of the injustices, women were unable to bear it anymore. As a result of all these reactions, the divorce law was enacted in 1857. In 1870 and 1882, married women's property laws were passed.

Muslim Ottoman women had broader rights in the 19th century when compared to Western women. Islam has already given women rights such as separation of property, right of property, right of inheritance, right to divorce. In both regions, the education of women has been legitimized by the influence of religion to become better wives and mothers. In Europe in the 19th century, the man was defined as the master of the house, and when the woman married, she was under the rule of

---

the man. Joan Perkin, who worked on women in the 19th century, defined married women in England as in a golden cage. According to the travelers, Ottoman women had more rights than women in the West in terms of marriage, divorce, property acquisition and child custody. As a result of the Islamic teachings, the properties of the Ottoman woman before marriage did not pass to her husband, they were remain under her own administration and the husband could not save his property without the consent of the woman. In the West, all the rights of married women for a long time passed to their spouses. For example, before the “Married Women’s Acquisition Law” was enacted in England in 1870-1882, after the woman got married, all her property, including inheritance from her family, was passed on to her husband. The woman did not have the right to dispose of these goods. As a precaution against this situation, many aristocratic fathers in England opened “trust” accounts in the name of others so that their daughters would have money separate from their spouses while they were getting married, and they wanted to financially secure their daughters. Women could not sign on financial or other matters without the consent of their husbands. In Switzerland, married women were given the right to manage their property in 1884. In France, until the end of the 19th century, married women did not have the right to dispose of property on the same level as their husbands.

Keywords: *Business Life, Education, Marriage, Women.*
